

A black and white portrait of Albert Gábor, an elderly man with thinning hair, looking directly at the camera with a serious expression. He is wearing a light-colored, collared shirt. The background is slightly blurred, showing what appears to be a bookshelf.

1952–2003

AZ ELVESZETT NEMZEDÉK

ALBERT GÁBOR
VÁLOGATOTT LEVELEZÉSE

AZ ELVESZETT NEMZEDÉK

Albert Gábor válogatott levelezése

Közreadja ALBERT ZSUZSA

Szerkesztette és a jegyzeteket írta
MÓROCZ GÁBOR

Pintér Lászlóval
közösen gyűjtött levelek és
közvetlenül gyűjtött levelek és
feljegyzések gyűjteménye

2024. január 30. 9/11
mivelkel
Albert Zsuzsa

MMA
KIADÓ

Budapest, 2023

Kiadta a Magyar Művészeti Akadémia támogatásával
az MMA Kiadó Nonprofit Kft.

MMA
MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

© Albert Gábor jogörököse, 2023
© A levelek szerzői, jogörökösei, 2023
© Mórocz Gábor, 2023
© MMA Kiadó Nonprofit Kft., 2023

ISBN 978-615-6668-05-9

MMA Kiadó, Budapest, 2023
www.mmakiado.hu

Felelős kiadó Pécsi Györgyi, dr. Szabó László

Felelős szerkesztő Pécsi Györgyi

Korrektúra Varga Kinga

Borítóterv Ficzek Mária

A borítón Albert Gábor portréja (fotó: Lugosi László)

Nyomdai előkészítés Bácsi István

Nyomdai kivitelezés Pátria Nyomda Zrt., Budapest

Felelős vezető Orgován Katalin vezérigazgató

Minden jog fenntartva. Bármilyen másolás, sokszorosítás, illetve adatfeldolgozó rendszerben való tárolás a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulásához van kötve.

Előszó

Albert Gábor a férjem volt, társam 1954-től 2017-ben bekövetkezett haláláig. Sok évtizeden átívelő levelezését időrendbe sorolva, használható formában rendszerezte. Minden levél fel volt ragasztva valami feleslegessé vált papirosra, így fűzte össze évenként vastag cérnával, és tette olyan dobozokba, amelyek erre a célra készültek: állíthatók voltak, mint egy könyv; félig nyitott gerincükön olvasható a tartalmuk. Nekem csak akkor mutatta meg a jól végzett munka örömeivel, amikor befejezte. Munkáját a gardrób szekrény egyik polcán helyezte el. *LevÉLETRAJZ* címmel látta el ezt a gyűjteményt, listát is írt róla, hasonló méretű A4-es papírokra; évenként egy-egy nejlonszakba tette, ezeket fémkapcsokkal alakította lapozható könyvvé. Külön gyűjtötte a családi levelezést, eyebeeket. Ám a *LevÉLETRAJZ* is tartalmaz családi leveleket, vagyis nem a megszokott értelemben vett irodalmi levelezés. Gábor a dunántúli magyar értelmiségből származott, akik évszázadok alatt megszokták, hogy ha nem is tudnak találkozni személyesen egymással, de gyakran írnak hosszú leveleket, mint Gábor édesanyja. A vidéki értelmiség valaha együtt élt a parasztsággal, és Gábor évtizedekkel 1945 után is szorosan kapcsolódott ehhez a hagyományhoz. Az *Emelt fővel* című irodalmi szociográfiájának megírása idején olyan közeli barátságba került adatközlőivel, hogy velük is folytatta a levelezést.

Évfolyamtársai, diákbarátai és a családtagok az első levelezőtársak. Az ő erkölcsi támasza a család – a „nagy család” –, barátainak ő lesz a támasza. Segítségét kéri, könyvet, pénzt, tanácsot, együttérzést.

Az ötvenes évek fiatal értelmisége miután elvégezte az egyetemet (ELTE, Bölcsészkar, Budapest), szétszórva, magára hagyva keresi a másik kezét. Fiatal tanárok, könyvtárosok kerülnek szembe a kíméletlen valósággal, a felnőttek ostobaságával, gyarlóságai-
val, a pártállammal. Erről a nyomasztó tapasztalatról vallanak leveleikben. A költő, aki vidéken tanár, előfordul, hogy negyven órát tanít egy héten, fizetéséből nem tud megélni, nincs egy szabad órája, egy vasárnapja, mert nemcsak tanítania kell, ezer más dologgal kell foglalkoznia. Ha írni akar, vagy olvasni, négy órát alszik. Csodálatos versei nem – vagy csak ritkán – közölhetők, mert a hivatalos esztétikáknak nem felelnek meg.

A frissen végzett, könyvtárosként elhelyezkedő bölcsész korábban esztétának, filozófusnak készült; most egyetlen vágya, hogy nyolcórás cédulázás helyett valami gyárba menekülhessen. Szekszárd, Szeged, Mezőtúr! Csak innen szabaduljanak! Őket – mint leventéket – Németországba is elvitték a háború végén, hogy aztán megkésített

diakként kerüljenek szembe azokkal, akik büntetik a szabad gondolkodást. Ennek a nemzedéknek a képviselői még jóval harminc év alattiak 1956-ban, ám korán próbára teszi őket az élet: tudószanatóriumba, ideggyógyintézetbe, börtönbe kerülnek. Disszidálnak, vagy belső emigrációban élnek, mint Gábor. Leveleznek, próbálnak megmaradni, ahhoz azonban erő, józanság, sőt: „szenvedélyes józanság” kell, ahogy a költő, Bécs Ernő írja Gábornak, amikor jellemzi őt. A költő gyenge, kiszolgáltatott, tönkremegy, rákos lesz, és viszonylag fiatalon meghal.

Évfolyamtársam volt Gábor, 1954-ben végeztünk. Tanári diplomája is van, de édesanyja levélben figyelmezteti: meggondolandó, milyen sok egy tanár iskolán kívüli feladata, a könyvtár a neki való. És ő kitűnő könyvtárba kerül, az Országos Széchényi Könyvtárba, ahol napi nyolc órát dolgozik; maradék idejében, éjszaka és vasárnap tud csak kritikákat, novellákat írni, jöllehet számára az írás a legfontosabb tevékenység. Első publikációja tanulmány Németh László *Galilei* című drámájáról. Kéziratban elküldi az írónak; Németh László boldogan válaszol. A másik korai sikere: rádióműsört készít Zrínyiről. Kodály nyilatkozatában azt mondja, hogy egy rádióműsor inspirálta a *Zrínyi szózata* komponálására; Gábor pedig megírja neki, hogy ő állította össze a műsört. A zeneszerző ugyan nem válaszol, de megőrzi a levelét, amelyet utóbb meg is találnak a Kodály-hagyatékban.

Tíz küzdelmes év múlik el, aztán Gábor elvállalja a Zenetudományi Intézet könyv- és dokumentumtárának vezetését fél munkaidőben. Két év múlva megjelenik első kötete, az *Albérleti szobák*. A novellák témája szülei és nemzedéke, az „elveszett nemzedék” élete a háború végén és az ötvenes években. Történeteit gondolatiság és líra emeli az események fölé, „emeli fel a papírról”, ahogyan Fodor András később írja róla. Feltűnik a *homo moralis* író magatartása. Nemcsak tanúskodni, ábrázolni akar, nemcsak érzelmileg magával ragadni, hanem javítani is a világon. Református pap elődeinek prédikációit genjeiben hordja, illetve azok elődjének, a színész Feleki Miklósnak közönséget magával ragadó magatartását is.

Vagyontalan értelmiségi családja még őrizte a 19. század szabadságesezményét, a hűség, a becsületes, munkás élet erkölcsi igazságát. A háború után ezek az értékek kérdésessé váltak, mondhatnám, illegalitásba szorultak. Gábor pedig ezekért harcolt novelláiban és regényeiben. Félig-meddig titkosan, áttételeken keresztül, ahogyan lehetett. Ezért hallgatott róla a hivatalos kritika, íróársai viszont éppen ezért szerették. A levelekben aztán kendőzetlenül jelenik meg a valóság, hogy legfontosabb mondanivalói „saját érdekében” nem jelenhetnek meg, mert a szerkesztőknek minden közlésre szánt „problémás” anyagot be kell mutatniuk a pártközpontban. És ez mindennapos a rendszerváltozásig. A rendszerváltozás előtt három évig nem jelenhet meg könyve, mert az írószövetségi közgyűlésen a rendszer urainak szemükbe mondja az igazságot, amit a nyomdafesték akkor nem tűrt el.

Menedéket jelent számára, amikor foglalkozni kezd a baranyai telepítésekkel. Megszületik az *Emelt fővel*, amely nem egyszerű szociográfia, hanem irodalom; felér

egy hősköteménnyel. A munka folyamatát levelek sorából lehet megismerni. Ettől kezdve harcol benne a *homo aestheticus* a *homo moralisszal*, mert azonosulása a „nyomorultakkal és kiszolgáltatotokkal” életre szóló felelősségvállalást jelent.

Az ötvenhatos forradalom utáni terror, a nyugati magyar emigráció testközelbe hozzák a száz év előtti szabadságharcot és az akkori magyar emigrációt. A regényíró mellé felnő az esszéista, megteremt a történelmi esszét, amelyben együtt él a szépíró, a filozófus és a lírikus a tudós történésszel. De sosem engedi el a kezét annak, akiét egyszer megfogta. Bécs Ernő, a költő is mindvégig számíthat rá, pedig a levelezésben szó sincs arról, amit „...mi pedig itt maradtunk...” című regényében a költőről megír: az iskola felé bandukolva a Tisza-hídon, eszébe jut egy vesszor: „mért nem lettél szárnyasoltár” –, de nem folytathatja, mert megáll mellette egy fekete autó: „jőjjön velünk tanár úr!” És ez addig tart, míg Bécs Ernő el nem menekül Szegedről. Erről azonban nem vallhatnak a levelek. Ernő csak szóban mondhatta el barátjának, mert benne megbízhatott – ahogyan a hidas székelyek, a falusi rokonok vagy a testvérei is biztosak lehettek abban, hogy megbízhatnak Gáborban.

A felelősségérzet vitte a politikába, amikor azt gondolta, tenni is lehet becsülettel. Innen levelezésének másik vonulata, ez szorítja háttérbe az író, viszi a politika kétes mezejére. Kilenc hónapos „mártíromság”, amikor a kormánypárti *Új Magyarország* főszerkesztője lesz. A kilencvenes évek tragikus történetét őrzik a levelek. Ne tedd, nem neked való, mi lesz az íróval, figyelmeztetik barátai, ő azonban végig szokta csinálni, amit elkezdett. Végül eltávolítják pozíciójából. És mert nem politikus, hanem író, ezt valójában soha nem heveri ki. „Maradtam, aki voltam” – írja, a sebzettség pedig új erőt ad neki, a „csakazértis” erejét. Úgy képes megőrizni magát, hogy a bukovinai székelyek kálváriájának tanújaként a kisebbségi sorban élők gondját is magára vállalja. Hívják, és megy a Felvidékre, Kárpátaljára, amíg lehet. Számítanak rá, szeretik, leveleznek vele. Segíti ebben az a feladat, amit a református egyház szolgálatában magára vállalt.

A *Confessio* című református folyóiratban mindig jelen van, 1988-ban Tenke Sándor és társai meghívják Berekfürdőre, ahol eldől, hogy az egyház megpróbálja visszaszerezni a balatonszárszói Soli Deo Gloria konferenciatelepet. Sikerül, ettől kezdve egyenesen haladnak az 1993-as konferenciáig; az 1993. évi az 1943-as szárszói találkozó ötvenedik évfordulója, ekkortól minden évben régi erejében születik újjá a református értelmiség iránymutató konferenciája. Gábor tíz évig együtt dolgozik Merétey Sándorral, Tenke Sándorral, Tökéczi Lászlóval, előadásokat tart, előadókat hív. „Hagyd a politikát, építkezz!” – mondta már 1986-os írószövetségi felszólalásában, tehát építkezik: Tökéczi Lászlóval megteremt a Magyar Protestáns Kulturális Egyesületet, elnöknek hívja az evangélikus Szentágothai Jánost (ismeri, mert a pécsi anatómián bátyja, Áron az ő adjunktusa volt). Elnökhelyettes a református Nemes Nagy Ágnes és az unitárius ifjú Bartók Béla. Gábor az egyesület titkáraként rengeteg feladatot lát el. Létrehozza Udvaros Bélával az Evangélium Színházat. Hegedűs Lorántot

akkor ismerte meg, amikor a későbbi református püspök – '56-os száműzöttként – még az isten háta mögötti Hidason volt lelkész. Levelez a svájci magyar protestáns kulturális egyesülettel, munkatársuk lesz. Meghívja a református filozófus Vatai Lászlót, akinek Dosztojevskijről szóló könyve reveláció volt a pécsi diák számára. Az *Emelt fővel* testközelbe hozta a kisebbségi sorsot, felkeresi a határokon túli reformátusokat, viszi hozzájuk az Evangélium Színházat, a Kulturális Egyesületet. Ezt a történetet is megőrizték a levelek.

A hatvanas évek légszomja vitte a nyugati emigránsokhoz, Gábor nem emigrál, de az ő kezüket sem engedi el, azok sem az övét. Folyamatosan levelez a londoni Sárközi Mátyással, Határ Győzővel. 1990-ben az Írószövetség küldöttként, Győre Balázssal elmegy a Borban tartott balkáni írókonferenciára, amelynek fontos része az emlékezés Radnóti Miklósrá. Gábor is mond beszédet magyar és angol nyelven. *A Balkán, mint rítus és metafora* volt a konferencia témája. Gábor megragadó erejű beszámolóiban örökíti meg a tanácskozást.

Külön történet levelezése a politikusokkal, Antall Józseffel – ő egyébként évfolyamtársunk volt – az *Új Magyarország* idején, aztán Göncz Árpáddal, aki az Írószövetség elnöke, amikor Gábort főtitkárrá választják. De az elnök kérésére nem vállalja a tisztséget.

Közben novelláskönyvei, regényei, esszékötetei jelennek meg. A család, a közelet egyre tágabb terei mellett kiváló pályatársak levelei alapozzák meg azt a nyugalmat és bensőséges erőt, ami az alkotás elengedhetetlen feltétele. Akik válaszolnak elküldött könyveire, küldik a magukét, mint Tüskés Tibor, a *Jelenkor*, Laczkó András, a *Somogy* szerkesztője, Domokos Mátyás, Fodor András, Ágh István, Csoóri Sándor, az erdélyi Tóth István. Olvasók, barátok leveleikben megosztják vele élményeiket és gondolataikat. Vannak értő kritikusai, Tüskés Tibor mellett Domokos Mátyás a maga nagyon művelt, érzékeny okosságával; Laczkó András, a *Somogy*, a *Hévíz*, Ilia Mihály, a *Tiszatáj* szerkesztői; Budapesten Fázsy Anikó, Ács Margit és sokan mások.

Oda is tartozott a népiekhez, meg nem is, hiszen falusi gyerek volt, a 19. század hagyományait őrző család szülötte, de ideálja a francia nouveau roman, és bár mindig a valóságból építkezett, alkotásait gondolatiság, líra és valamiféle szürrealitás szövi át. Sárközi Mátyás írta nekem Gábor halála után: jó író volt és kedves ember. Tellér Gyula barátja írta édesanyjáról, kondoleáló levelében, hogy kedves, szeretetre méltó asszony volt. És Bécs Ernő a családjáról: kedves emberek. Mindig felelősen van jelen a szülők, a gyerekek, a testvérek, de még az unokatestvérek életében is, mert nemcsak a hazáját és az emberiséget szereti, hanem legalább annyira az embereket is. Szinte hihetetlen az az energia, értelem, türelem és szenvedély, amivel ez az élet megszületik, aminek megrendítő, regénnyé formálódó képe a levelezés. És ne feledjük: e levélszövegekben annak az egész „elveszett nemzedéknek” a története is benne foglaltatik, amelynek voltak a súlyos hátrányokon, veszteségeken felülkerekedni tudó képviselői is.

Albert Gábor bizonyosan közéjük sorolható.

Albert Zsuzsa

LevÉLETRAJZ

Albert Áronné Horváth Katalin¹ – Albert Gábornak

Pécs, 1952. szeptember 9.

Kedves Gabikám!

Várva várt leveled végre megérkezett. Nagyon sokat gondoltam Rád azokban a napokban... és már igen türelmetlenül vártam a hírt Rólad. Csakhogy mégis sikerült megkapni a lakást hála Istennek, majd a nehézségeket, illetve a kellemetlen részeit áthidaljuk valahogy. A pénzt elküldtem tegnap délután, Áron² már elsején ideadta. A Babits-kötetet azért nem küldöm, mert Áron kér, hogy egy darabig lehetne-e, hogy itthon maradjon, mert ő szeretné olvasni. Mivel a láda nincs tele, nem mertem semmi ennyivalót küldeni benne, félek, hogy a könyvek összezsírozódnak. Majd a legközelebbiben küldök, pedig tudom, hogy jól esne. Örülök, hogy Te örülsz az új ruhádnak, bár gyakrabban érnének ilyen örömeik! Annak is örültem, hogy Leszkónak³ van állása, ráfér egy kis kereset arra a családra. Nagyon hálás vagyok a Géza⁴ rokonságának, hogy Neked mindig adnak helyet! Isten áldja meg őket!

Isten veled, édes fiam. Írjál hamarosan, én is mindent megírok Áronékról is, ha tudok újabbat.

Gézát üdvözlöm, Téged sok szeretettel csókollak Édesapáddal⁵ és Áronnal együtt:

Édesanyád

1 Albert Áronné Horváth Katalin: Albert Gábor édesanyja.

2 ifj. Albert Áron orvos, Albert Gábor testvére.

3 Leszkó: Leskovár Jenő könyvtáros. Albert Gábornak előbb osztálytársa a pécsi Széchenyi István Gimnáziumban, majd 1950-től évfolyamtársa az ELTE magyar–könyvtár szakán. Az író róla mintázta az *Albérleti szobák* (1966) című, debütáló kötetében olvasható Lárki-novellák középponti alakját.

4 Géza: Csorba Géza (1932–2004) művészettörténész, 1980–1993 között a Magyar Nemzeti Galéria főigazgató-helyettese. Albert Gábor egyetemi évfolyamtársa.

5 „Édesapád”: idősebb Albert Áron Tamás adóügyi jegyző.

rólam és helyettem szól Izsák, Józsué és az akkád zsoltár, és egyetlen vigasz, hogy az ember eljuthat (de hányszor nem!) a *Változat*⁴⁴⁷ ima-szerű békéjéhez.

Kedves Sándor, köszönöm a kötetet, köszönöm a verseket és most, mikor ismét fordul az év, én sem kívánok mást, mint „föllobbanó tüzet a zsoltáriró szívébe”.

Szeretettel

Gábor

Albert Gábor – Orbán Ottónak, a *Kortárs* szerkesztőjének⁴⁴⁸

Budapest, 1989. január 3.

Kedves Ottó,

amint látod, mellékelten küldöm *F. Miklós Oravicán* című hosszabb elbeszélésemet. Remélem, tudjátok valamikor közölni. Szíves értesítéset várva (egyben minden jót kívánva az új esztendőre) üdvözlök:

Albert Gábor

Orbán Ottó, a *Kortárs* szerkesztője – Albert Gábornak

Budapest, 1989. február 3.

Kedves Gábor!

Míves gonddal formált kéziratodat⁴⁴⁹ többen olvastuk, így tehát nem egyéni véleményemet tolmácsolom, amikor írásodat a szerkesztőség nevében sajnálattal visszaküldöm. Írásodnak minden kidolgozottsága mellett meglévő dramaturgiai homálya olyan kérdésekre vet árnyat (a nemzeti örökség, Kossuth, az emigráció), amelyekről a hazai szellemi életnek ebben az indulatoktól lázas pillanatában szerkesztőségünk semmiképp sem kíván egy csak újabb indulatokat kiváltó vitát nyitni.

Megértéseted remélve baráti tisztelettel köszönt:

Orbán Ottó

Albert Gábor – Csorba Győzőnek

Budapest, 1989. január 22.

Kedves Győző!

Bizonyára nem hallottál még róla, de rövidesen a sajtó is hírül fogja adni, hogy a Magyar Protestáns Közművelődési Egyesület megalakul. Ehhez szeretném megnyerni támogatásodat, ugyanis a negyvenvalahány tagú választmányban – ez a testület lenne az egyesület szellemi irányítója – ott szeretnénk tudni Téged is.

⁴⁴⁷ A *Változat* a *Szólítások* című kötet záródarabja; istenes vers, egyúttal Arany János *Epilógusának* parafrázisa.

⁴⁴⁸ Orbán Ottó (1936–2002) költő, esszéista, műfordító, 1981-től 1991-ig a *Kortárs* rovatvezetője.

⁴⁴⁹ Továbbra is az *F. Miklós Oravicán* című elbeszélésről van szó.

Az egyesület elvi nyilatkozatából idéznék néhány mondatot (az egész szöveg meg fog jelenni a *Hittelben*, kivonatossan a *Magyar Nemzetben*, a *Reformátusok Lapjában* és az evangélikus hetilapban): „a protestantizmus útján járva vállaljuk az I. világháború után újrainduló *Protestáns Szemle* célkitűzéseit, a mindenkor időszzerű és a kortársakhoz szóló tudomány, művészet és prófécia hármas egységét. Alakuló egyesületünk éppen ezért nyitott minden kereső, bizonytalan, kételkedő ember előtt is, aki számára a protestáns történelmi és erkölcsi hagyomány, örökség, érték:

- a személyiség tisztelete
- a tolerancia
- a szabad vizsgálódás elve
- a puritán életszemlélet
- a népi és nemzeti elkötelezettség a demokrácia eszményei.

Mint láthatod, nem egyházi egyesületről van szó, nem is egyházi emberek vezetnek. Terveink szerint Szentágothai János lenne az elnökünk, a két alelnök pedig László Gyula⁴⁵⁰ és Nemes Nagy Ágnes. Az egyesület titkára egy operatív, főként fiatalokból álló intézőbizottság élén én lennék. Jánosy Pista,⁴⁵¹ Lator, Mészöly Miklós, Vargha Balázs⁴⁵² szintén ott lesznek velünk. Alakuló gyűlésünket a Ráday Kollégium dísztermében tartjuk február 26-án délután 4-kor, erről azonban még küldök tájékoztatót, és akkor mellékelünk egy-egy elvi nyilatkozatot, és ha módunk lesz rá, egy alapszabály tervezetet is. Az egyházak és püspökeik támogatnak, de nem ők irányítják az Egyesület munkáját. Folyóiratot egyelőre nem szándékozunk kiadni, viszont a *Protestáns Szemle* megindulásának 100 éves évfordulójára tudományos ülésszakot kívánunk tartani, s ha elég színvonalasak lesznek az előadások, megjelentetjük kötetben.

Nagyon-nagyon örülnénk, ha el tudnád vállalni a választmányi tagságot. Ha valamilyen oknál fogva személyesen nem tudsz feljönni Pestre az alakuló közgyűlésre, az sem akadály. Egy levéllel kimented magad. Szükségünk van Rád.

Mindezt sokkal jobb lett volna személyesen elmondani, de Isten tudja, mikor vetődök el Pécsre, s az idő sürget. Egészségeddel hogy állsz? Vigyázz magadra, mert a mostani idő nemcsak politikailag zavaros, de mintha a tél sem tudna kibontakozni. Mi már túl vagyunk az influenzán, nem tudom, Pécs mennyire veszi ki a részét belőle.

Kedves Győző, gondolkozz azon, amit írtam és válaszolj egy hatalmas IGENnel! Margitka kezét csókolatom, Téged szeretettel Öllelek

Gábor

⁴⁵⁰ László Gyula (1910–1998) régész, őstörténész, egyetemi tanár, festő.

⁴⁵¹ Jánosy István (1919–2006) evangélikus lelkész, költő, műfordító.

⁴⁵² Vargha Balázs (1921–1996) irodalomtörténész, író.

Csorba Győző – Albert Gábornak

Pécs, 1989. február 13.

Kedves Gábor

köszönöm megüsztelő figyelmeteket, hogy a Magyar Protestáns Közművelődési Egyesület válaszmányába meghívtatok.

Én azonban már kb. 20 évvel ezelőtt fogadalmat tettem, hogy hátralévő életemben többé soha semmiféle egyesületbe, társaságba nem lépek be.

Ilyenformán kedves meghívásokat is szomorú szívvel ugyan, de kénytelen vagyok elhárítani.

Remélem, megértitek döntésemet, s barátságunkat ez nem fogja megzavarni.

Egyébként is egészségem meglehetősen gyöngye.

Az Egyesületnek különben jó munkát kívánok, szép eredményeket.

Zsuzsának kézcsókom küldöm, Téged a régi barátsággal öllelek:

Győző

Albert Gábor – Nemes Nagy Ágnesnek

Budapest, 1989. április 11.

Kedves Ágnes,

megkésve ugyan, de nem elkésve, küldöm a Belépési nyilatkozatot.⁴⁵³ Múltkor olyan jól esett elbeszélgetni (bár hosszabban sikerült a látogatás, mint gondoltam), csupán alá kell írnia és már lehet is bedobni. A múltkori, kissé hosszúra sikerült beszélgetésünk jó ízét még most is őrzöm. Remélem, lesz még alkalmunk pótolni.

Szeretettel üdvözlí

Albert Gábor

Albert Gábor – Vatai Lászlónak

Budapest, 1989. június 7.

Tisztelt Uram!

Levelét megkaptam, s köszönettel nyugtázom. Számomra kétszeres öröm, hogy írhatok Önnek. Ifjúkorom egyik elhatározó élményét köszönhetem ugyanis Vatai Lászlónak, közelebbről egyik könyvének, amely véletlenül került kezembe még az ősidőkben, 1948-ban. Pécsi diákként szorgalmas olvasója voltam a pécsi Egyetemi Könyvtárnak, s miután többszöri kérésre sem tudtam megkapni Dosztojevskij *Karamazov testvéreit* (mindig kölcsön volt), egy, a Dosztojevskijek mögé betett cédulán szereplő könyvet vettem ki kényszerűségből. Így kaptam meg Vatai László *A szubjektív életérzés filozófiája* című könyvének felvágatlan példányát. Elöttem senki sem olvasta,

⁴⁵³ Nemes Nagy Ágnesnek a Magyar Protestáns Közművelődési Egyesületbe való belépéséről van szó.

s valami olyasvalamivel találkoztam, ami egészen más volt, magával ragadó, olyan távlatokat nyitott, amelyeknek perspektívájában azt is másképpen láttam, ami körülöttem történik. Ritka pillanat: éreztem, hogy amit olvasok, nem az irodalomról szól, nemcsak azt értelmezi, hanem a világot magát, és ezzel önmagamat is. Máig őrzött hosszú oldalakat másoltam ki belőle, ebből az obskurus, senki által nem olvasott, ismeretlen szerzőtől származó könyvből. Majdhogynem csalódást okozott, mikor megtudtam, hogy szerzőm könyvét Amerikában is kiadták, angolul és magyarul is, hogy több más, ugyancsak alapvető könyveket is írt, stb. „Majdhogynem” – írtam, mert az első, villámcsapás-szerű élmény hatását ez legfeljebb csak színezte. Nem tudom, hogy személyesen valaha is találkoztunk-e – de hálát adok a sorsnak, hogy abban a korban került kezembe könyve, amikor mint a szivacs szívtam magamba mindazt, ami a mai napig ott van valahol a lellem mélyén elzárva aranytartalékként.

Magamról csak annyit: vagy tíz kötet van mögöttem, novellák, regények, szociográfia stb. Az elkövetkező hónapokban fog megjelenni tízegynéhány íves könyvem az 1848–49-es emigrációról, és egy vaskos kötetben válogatott tanulmányaim. Mióta elkezdődött nálunk a viharos átalakulás, írni alig tudok, legfeljebb politikai indíttatású előadásokat tartok, mint legutóbb is a szárszói konferencia (az 1943-as) jubileumán, amely éppen a napokban fog megjelenni a református egyház folyóiratában, a *Confessio*ban.⁴⁵⁴

Még egyszer köszönöm azt a régi könyvet és ezt az új levelet, amelyben elfogadta választásunkat.

Szeretettel üdvözlí:

Albert Gábor

Vatai László – Albert Gábornak

Toronto (Kanada), 1989. december 1.

Kedves Barátom!

Engedd meg – személyes ismeretség nélkül is – ezt a megszólítást; a tegezést pedig az életkor jogán hadd kezdeményezzem. Úgy érzem, hogy a nyáron írt leveled felhatalmaz mind a kettőre.

Író ember nem kaphat nagyobb elismerést vallomásszerű levelednél. A nyilvános recenzióban mindig van valami fenntartottság, leveded tökéletesen nyílt, mint amilyen könyvemmel kapcsolatosan voltál. 1980-ban jártam 1947-es menekülésünk óta [először] Magyarországon, akkor Dosztojevskij-könyvről, illetve a vele való viszonyokról egypáran hasonló módon nyilatkoztak, de az ő mondanivalójukat is Te fogalmaztad meg tisztán és félreérthetetlenül a levededben. Köszönöm soraidat,

⁴⁵⁴ ALBERT Gábor, „A magyar demokrácia jelene és lehetőségei”, *Confessio* 1. sz. (1989): 27–31. – A cikk alapjául szolgáló előadás 1988. szeptember 17–18-án hangzott el a *Confessio* szerkesztősége által megrendezett szárszói konferencián.

kapcsolatot őrzők” között az egykori társak közül ketten vagyunk. Ugyanolyan apróka még, amekkorára emlékezem? Vannak gyerekeitek? Mekkora? Te hol dolgozol?

Épp tegnap délután vásároltam meg közeledben, a Szivárvány áruházban (leadva egy régit) az idei téli göncömet.

Szeretettel ölel:

Bodri Feri

Csorba Győző – Albert Gábornak

Pécs, 1983. szeptember 21.

Kedves Gábor,

köszönöm szépen új könyvedet,²⁵⁵ örültem neki, s nagy élvezettel olvastam.

Sok mindent kell dicsérnem benne. Nem értékrend szerint sorolom őket.

Amit először és általánosságban szeretnék megemlíteni, az a kötet gazdagsága. Témákban, történetekben, figurákban, pszichológiában, üzenetekben, hangban, nyelven. S mindez a legtermészetesebb megjelenési formában, az erőltettség, a spekuláció legkisebb nyoma nélkül, hitelesen, meggyőzően.

Ez az erényed annál inkább dicséretes, mert írásaid nagy része én-epika, ami ropant veszedelmes forma, tömérdék elcsúszási lehetőséggel. Hiszen ebben nemcsak a cselekvés, a gondolkodási szféra (lélektan+mechanizmus), hanem a szóhasználat síkján sem szabad félrefogni. Kedvenc szórakozásom, hogy ilyenkor figyelni szoktam, meddig bírja az író szusszal. Meg kell mondanom, hogy nem sikerült egyetlen hamis részletet fölfedeznem, noha az „én” egyszer öreg bűnöző, máskor kamasz, megint máskor éltes hölgy, vagy ártatlanul szenvedett paraszt, sőt, a halállal küszködő volt művésznő (Mezei Mária az *Így fullad meg egy emberben*). Ez utóbbi, azt hiszem, némi erkölcsi elégtétel is M. M.-nak, vagy legalább az emlékének. Mint ahogy erkölcsi elégtételnek vehetők a *Triptichon* novellái, amikben talán-talán egy kicsivel több a dokumentum- és szociográfia-elem a kelletténél. Ami a hitelességet ugyan nem csökkenti, de az esztétikumnak némileg kárára van.

Aztán milyen fájdalmas a *Sötét szemek* vagy a *Nosztalgia*k lírája. És humoroddal is jó volt találkoznom az első novellában, amit, ha jól emlékszem, a *Jelenkorban* publikáltál, s már akkor tetszett.

Mit mondjak még? Azt, hogy töményen mai írások. Tucatnyi aktuális probléma [van] bennük. Kitűnően ráérezel a beteg pontokra.

Összegezve: igen jó kötetnek tartom az *Egy lakodalom végelszámolását* (most jut eszembe, hogy a konstrukciója is kitűnő), és őszinte szívvel gratulálok hozzá.

Egyébként érdeklődéssel olvasom a *Jelenkor*beli sorozatodat is.²⁵⁶ Tanulok belőle.

²⁵⁵ *Egy lakodalom végelszámolása*

²⁵⁶ Albert Gábor 1983-ban hat hosszabb részletet közölt *Emelt fővel* című szociográfiájából a *Jelenkor* folyóiratban: máj. (1983): 415–423; jún. (1983): 553–558; júl.–aug. (1983): 637–644; szept. (1983): 776–780; okt. (1983): 863–871; nov. (1983): 1020–1025.

Hogy éltek különben? Mi van Zsuzsával, és a Lánnyal, Fiúval? Nekem júniusban megszületett a hatodik unokám. Fiú. Jelenleg az elosztás remek: 3+3.

Vigyázzatok Magatokra!

Neked további szép prózát, Zsuzsának szép verseket kívánok, kézcsókkal, üdvözléssel, öleléssel:

Csorba Győző

Kálnoky László²⁵⁷ – Albert Gábornak

Budapest, 1983. október 17.

Kedves Gábor!

Elnézésemet kérem, mert állítólag nem illik gépen más levelet írni, mint hivatalost. Oka kézreszketésem, mely talán már az öregség következménye. Kézírásom sohasem volt szép, csak olvasható. Most azonban förtelmessé változott.

Könyvedet²⁵⁸ élvezettel olvastam, noha több mint a felét folyóiratokban már olvastam, és ezért nem lepott meg az az újdonság, hogy oly írásaid is vannak, amelyek átmenetinek is mondhatók a szépirodalom és a szociográfia között. Van azonban néhány oldal, ahol az öreg, Baranyába jött telepes a könyv végén szinte szóról szóra ugyanazt mondja el, ami egy korábbi írásodban, ugyanebben a kötetben már elhangzott. Ezt csak azért jegyzem meg, hogy új kiadás esetén kiküszöbölhesd.

Te azok közé az élvonalbeli írók közé tartozol, akik még nem kapták meg a megérdemelt elismerést. Remélem, az új *Irodalomtörténet* megfelelő fejezete legalább részben, pótolni fogja ezt. Bár ez attól függ, ki fog ott írni Rólad. A hatvan éven felüli irodalomtörténészek (tisztület a kivételnek!) részrehajlóak és nem szabadultak meg teljesen a Zsdanov–Révai korabeli szemlélettől. Ha ezt tennék, megtagadnák hajdani íásaikat. Majd meglátjuk.

Sok termékeny évet, sok sikeres könyvet kívánok, és a régi szeretettel üdvözöllek. Zsuzsának kézcsókomat küldöm.

Kálnoky László

Kenyeres Zoltán²⁵⁹ – Albert Gábornak

Budapest, 1983. október 30.

Kedves Gábor!

Jutka²⁶⁰ is és én is nagy örömmel olvastuk „végelszámolásod” és sok szeretettel gratulálok könyvedhez.²⁶¹ Különösen jólesik, hogy gondoltál ránk, és nagyon köszönjük kedves dedikációd.

²⁵⁷ Kálnoky László (1912–1985) költő, műfordító.

²⁵⁸ *Egy lakodalom végelszámolása*

²⁵⁹ Kenyeres Zoltán (1939–) irodalomtörténész, egyetemi tanár.

²⁶⁰ Jutka: Becz Judit tanárnő, Kenyeres Zoltán felesége.

²⁶¹ *Egy lakodalom végelszámolása*

1986 könyvnapjára első ízben megjelenő könyveink előreláthatólag folyamatosan, évente kétszer fognak napvilágot látni; mindig könyvnapra és karácsonyra, 8000 példányban. Honoráriumunk ennek megfelelő (nem folyóirat tiszteletdíj tehát, hanem ennél jóval magasabb). Ámbár Téged, tudom, ez nem érdekel, csak a dicsőség, de mégis...

Gábor, második kötetünk teljes anyagát febr. 1-ig kell leadnunk – boldoggá tennél, ha írásodat előbb, mondjuk, szilveszterig el tudnád juttatni hozzám.

Nagy szeretettel

Pista

Albert Gábor – Lakatos Istvánnak, az *Újhold*-Évkönyv szerkesztőjének

Budapest, 1986. március 2.

Kedves Pista,

Íme az ígért tanulmány.³⁵⁵ A szöveget nem akartam megterhelni bibliográfiai, kéziratári és levéltári hivatkozásokkal, de ha gondolod, semmibe sem kerül pótolni. Szemere és Tanárky [Gyula] naplóját kivéve valamennyi közölt levél publikálatlan s őrzési helye – ahogy talán egy helyen utalok is rá – az OSZK kéziratára, az Egyetemi Könyvtár és az Országos Levéltár.

Egyébként köszönöm a türelmedet, s ha valami probléma lenne az írással, itthon telefonon általában minden este megtalálász.

Üdvözlettel

Gábor

Csorba Győző – Albert Gábornak

Pécs, 1985. október 24.

Kedves Gábor,

Hát olvastam kisregényedet,³⁵⁶ s nagy örömmel tettem. Igen-igen tetszett. Kísérlet, de megvalósulás is, ugyanaz vagy benne, s mégis más, mint eddig.

Két tulajdonságát (erényét!!) a könyvnek szeretném nyomatékosan kiemelni. Az egyik az „intimitás”. Nem esztétikai műszó, de képtelen vagyok jobb megjelölést használni arra az érzésre, ami olvasás miközben szüntelenül elfogott. Velem, bennem, körülöttem történt minden, a szó legszorosabb értelmében részt vettem az eseményekben. Kevés könyvnek sikerült ennyire magába nyelnie s így azonosítania magával. Így értem az intimitást.

A könyv másik erénye a hihetetlenül gazdag ismeretanyag. Történelem-ismeret, filozófia-ismeret, lélek-ismeret, politika-ismeret stb. stb. Csodállak érte. Honnan tudtad ilyen tapasztalat-szinten magadba szívni mindezt?

355 Albert Gábor *Egy borkereskedő lelki alkata* című tanulmányáról van szó, amely az emigráns Szemere Bertalan tragikus sorsáról szól. Megjelent: *Újhold-Évkönyv* 2. sz. (1986): 383–399.

356 *Hol vannak azok az oszlopok?*

De csak dicsérni tudom a mesteri szerkesztés-módot is, az idővel való remek játékot, ami az érdeklődést folyton ébren tartja, s lehetőséget ad nagy időszakok, s ezzel egész sorsok, életpályák ábrázolására.

S akkor még nem is beszélünk a könyv morális értékéről. Az iszonyú igazságok cseppet sem teatrális, de éppen ezért a szívbe-agyba beleégő kimondásáért.

Kedves Gábor, könyvedhez igen melegen gratulálok, köszönöm, öllelek érte, s ígérem, hogy lelkes propagálója leszek.

Zsuzsának most csak annyit üzenek, hogy Sumonyi³⁵⁷ közben itt is járt, fölvelt néhányunktól anyagot, s megígerte, hogy majd egyszer Pécssett készíti el a *Társalgót*.³⁵⁸ Én meg csak várom, hogy egyszer a *Kritikusok fórumán*³⁵⁹ sorra kerüljön kötetem, de úgy látszik, az illetékesek nem szeretnek. Ettől függetlenül Zsuzsát változatlanul szeretem, s örülnék látogatásának.

Gábor, csak így tovább, adjon hozzá az Isten erőt, egészséget!

Zsuzsának kézcsoikom, Téged baráti szeretettel öllelek még egyszer

Győző

Albert Gábor – Illés Endrének, a Szépirodalmi Könyvkiadó vezetőjének

Budapest, 1985. november 22.

Kedves Bandi bátyám,

legutóbb, mikor beszélgettünk, jeleztem, hogy rövidesen levélben foglak zavarni. Íme, itt vagyok, s megint kérek. Akkor úgy gondoltam, levélben majd részletesen leírom, milyen objektív okok kényszerítettek, s milyen szubjektív tapasztalatok bátorítanak fel erre a kérésre. Most mégis nehezemre esik mindezt leírni.

Mindenekelőtt a kérés: ötvenedik évemen túljutván, hátam mögött regényekkel és négy novelláskötettel, szeretnék ebből a hozzávetőlegesen 60 ívnyi novellából egy karcú, 15 íves kötetet, afféle „the best of G. Albert”-et összeállítani. Úgy hiszem, az *Emelt fővel* c. szociográfiám sikere, a *Hol vannak azok az oszlopok?* c. regényem fogadtatása után egy ilyen kötetnek van létjogosultsága.

Ezek lettek volna az objektív okok. A szubjektív pedig az a jóleső érzés, hogy első kötetem megjelenése óta mindig magamon érezhettem ösztönző figyelmedet. Amely többek között lehetővé tette, hogy legutóbbi könyvem is egy szerződés biztonságot adó védelmében írhattam meg.

357 Sumonyi Zoltán (1942–) költő, író, folyóiratszerkesztő, rádiós szerkesztő. 1980 és 1987 között a Magyar Rádió irodalmi osztályának szerkesztő-főmunkatársa, 1984–87-ben a *Mozgó Világ* irodalmi rovatvezetője volt.

358 *A Társalgó – másfél óra irodalomkedvelőknek* című rádióműsorról van szó, amelynek vezetője ekkor Sumonyi Zoltán volt.

359 *Kritikusok fóruma*: korabeli rádióműsor

Csorba Győző – Albert Zsuzsának és Albert Gábornak

Pécs, 1989. december 25.

Kedves Zsuzsa és Gábor,

először is Gábornak meleg gratulációt küldöm főttkári megválasztásához,⁴⁸⁵ aztán megköszönöm a roppant sugarú *Szétszóratás utánt*. Remek könyv, sokat tanulok belőle.

Végül egészséges boldog új évet kívánok az Albert család minden tagjának. Pontosabban kívánunk valamennyien.

Sajnos, mostanában gyöngén érzem magam. Alig bírok önállóan nagyobb távolságot megtenni, de írni is nehezen vagyok képes. Fizikailag is. Valamiféle agráfia van rajtam. Ezt a levelet is nagy erőfeszítéssel írom. Egy-egy betűmön ez meg is látszik.

Zsuzsa szép verseivel olykor találkozom itt-ott, de jó lenne, ha többet írna.

Gábor viszont öröndetesen aktivizálódott. Remélhető, hogy a főttkárság hagy időt számára írni is.

Befejezem.

A régi szeretettel küldjük meleg köszöntésünket:

Győző

Albert Gábor – Göncz Árpádnak,⁴⁸⁶ a Magyar Írószövetség elnökének⁴⁸⁷

Budapest, 1989. december 27.

Kedves Árpád!

Nagy megtisztelésnek tekintem főttkári megválasztásomat. Különösen örültem a bizalomnak, hisz – ahogy közismert – nevem azon a száznégyszáz név tartalmazó listán sem szerepelt, amelyet annakidején a jelölőbizottság állított össze és szavazólapként került a közgyűlés elé.

Mindezek tudatában ismételtelen köszönöm a bizalmat, és kérésedre most írásban is közlöm, hogy a főttkári megbízatást, sajnos, nem áll módomban elvállalni.

Kérlek, hogy leveletem a választmánnyal is légy szíves ismertetni.

Mind Neked, mind az új vezetőségnek eredményes munkát kívánok.

Őszinte megbecsüléssel

Albert Gábor⁴⁸⁸

485 Albert Gábor végül nem vállalta el a Magyar Írószövetség főttkári pozícióját.

486 Göncz Árpád (1922–2015) író, műfordító, politikus. Az 1956-os forradalomban való részvétele miatt 1957-ben börtönbe került; 1963-ban szabadult. 1989-től 1990-ig a Magyar Írószövetség elnöke. 1990 és 2000 között Magyarország köztársasági elnöke.

487 „Második, elküldött, végleges változat” – Albert Gábor jegyzete saját leveléhez.

488 „A főttkár személyében nem sikerült megegyezésre jutni. A főttkár megválasztására a január 9-i választmányi ülésen [ti. 1990-ben – a szerk.] kerül sor.” – Albert Gábor jegyzete saját leveléhez.

Albert Gábor – Nagy Gáspárnak⁴⁸⁹

Budapest, 1989. december 29.

Kedves Gazsi,

nehéz szívvel írom ezt a levelet, de megírom. Álmomban sem gondoltam volna, hogy ekkora vihar kavarodik körülöttem. Veszett fejsze nyelének látom ugyan a dolgokat, különösen azok alakulását, de nem akarok megfutni. Nemcsak a viharon csodálkozom, az a nyomás is érthetetlenül súlyos, amely azt szeretné elérni, hogy mindezek után mégis mondjak IGEN-t.

Beláthatod, nehéz helyzetben vagyok. Elsősorban időhiányra hivatkozva mondtam az első NEM-et Göncz Árpádnak, majd – az ő kérésére – levelet írtam neki, amelyben minden indoklás nélkül (ugyanakkor felemlítve, hogy a választmányi jelölő listán nem szerepelt) csupán annyit írtam, hogy „a megbízatást sajnos nem áll módomban elvállalni”. Továbbá kértem, hogy leveletem ismertesse a választmánnyal.

Ezek után én magam nem állhatok oda sem Göncz Árpád, sem a választmány elé, hogy „vissza a babaruhát!” Ez nyilvánvaló. Még azt is nehezemre esik kijelentnem: abban az esetben, ha a választmány megerősíti főttkári megválasztásomat, nem utasítom vissza.

Engedd meg, hogy itt egy kissé elidőzzek.

Ahogy magad is tudod, nekem fogalmam sem volt arról, hogy azon a keddi napon a választmány ülésezik, arról pedig még ennél is kevesebb, hogy a nevem is fel fog röppenni. (Az előzményekről: való igaz, Tornai Jóska még a közgyűlésen szóba hozta a főttkárságot. Mikor azonban kiderült, hogy nem vagyok a választmányban, még fontolgatnom sem kellett az igeneket vagy nemeket, olyan képtelenségnek tűnt a negyven évi gyakorlat után a választmányon kívüli főttkár. Azon a közgyűlési napon, igaz, nem mondtam NEM-et, mert az IGEN a lehetőség határain kívül esett. Ahogy utólag értesültem, mindez a választmányt is meglepte, nemkülönben az előre értesített jelölteket (akik közül az egyik szintén nem választmányi tag), és – ez már az én feltételezésem – némileg sértette is őket a hirtelenében előrangotott ellenjelölt. Egy kissé kihegyezett fogalmazással az egész akciót egy kissé „pucsszerűnek” is érezhették. És éppen ez az, amit semmiképpen sem szeretnék. Ennek a gyanújától kívánok megszabadulni.

Úgyszintén nem akarom, hogy ennek az esetleges „megerősítésnek” ilyesféle felhangjai lehessenek. Ne érezhesse úgy senki (és legfőképpen ne érezhesse Göncz Árpád), hogy mindez ellene irányul – az akcióban épp ezért ne legyen semmi meglepésszerű. Ez egyik nyomatékos kérésem.

Másik kérésem az előzőkből következik: csak akkor tudom elfogadni a választmány „megerősítését”, ha ez az elnökségnek, és főként Göncz Árpádnak is elfogadható. Értetőbbben: ha Göncz Árpád bármilyen okból úgy érzi, hogy a választmány „megerősítése” egyet jelent a vele szembeni bizalmatlansággal, és ezért vissza akar lépni –

489 Nagy Gáspár (1949–2007) költő, író, irodalomszervező, 1988-tól a *Hitel* folyóirat szerkesztője.

ebben az esetben szóba sem jöhet főtitkárságom. Semmiképpen sem tudom magamra venni az én megítélésem szerint is jól alakult elnökség (beleértve az elnököt is) esetleges felbomlását.

Gondolhatod, mennyire sajnálom, hogy ez az egész ennyire összegabalyodott. Kibogozni azonban csakis nyilvánosan lehet. Göncz Árpáddal az élen az elnökségnek, vagy legalábbis túlnyomó többségének már az ülés előtt legalább egy nappal ismernie kell a javaslatodat (ha Te leszel a javasló), vagy annak a javaslatát, aki előterjeszti. Ha olyan ellenállásba ütköznék, amely az előbbieken előadott két kérés teljesítését (azaz teljesülését) lehetetlenné tenné – akkor mindaz, amit írtam, tárgytalan, és próbáljatok más valakit keresni erre a tisztségre. Bennem – hidd el – nem marad tüske.

Csak nehogy szóba jöhessen a „puccs”! Amelynek táptalaja a titkolódzás, az indokolatlan félelmek, a félig (vagy félre)értett tervek stb. stb. Göncz Árpáddal többek közt arról is beszélgettünk, hogy ő elnökként a magyar írótszadalm univerzális érdekeit kívánja képviselni. Én magam, épp viszonylagos függetlenségem jóvoltából, szeretném remélni, hogy nem vele szemben kellene dolgoznom, hanem – miközben ugyanazokat az univerzális (azaz egyetemes) magyar irodalmi értékeket védem – vele együtt, vállatve.

Nyilvánosság és nyíltság! Nagyon kérlek, ennek a szellemében tégy, ha tenni akarsz valamit. Elég sok bajunk van, ne akasszuk újabbakat egymás nyakába. Arra is fölhatalmazlak, hogy alkalom adtán – ha úgy látod, hogy a megbékélést és a jobb megértést szolgálja – bárkinek add oda levelem elolvasásra.

Nem tudom, mikor érlek el, de ha véletlenül még ebben az évben kézbesítenék levelem, akkor az új esztendőre minden jót kívánok.

Baráti üdvözléssel

Albert Gábor

Radics Éva⁴⁹⁰ – Albert Gábornak

Oberschützen (Ausztria), 1989. december 28.

Kedves Gábor!

Édesanyám meglepetéseként a *Szétszóratás után* várt a fa alatt, melyet most nagy buzgalommal olvasok.

Mikor jön Ausztriába dedikáló körútra? Polcomon várja az *Egy lakodalom végelszámolása*, a *Hol vannak azok az oszlopok?* és a szívemhez legközelebb álló: az *Emelt fővel*.

Szépalfalusi Pista ebédelt nálunk november végén, nagy szeretettel emlegettünk, már nem először.

⁴⁹⁰ Radics Éva (1952–): karnagy, zenepedagógus, egyetemi tanár, kultúraszervező, tanulmányíró. Négy évtizede Ausztriában él.

Fáziseltolódással, de olvasom a magyar folyóiratokat. Meglepett egy novemberi *ÉS*-ben a 60. (Nem szokásom a hízelgés, egész komolyan írom: sokkal-sokkal fiatalabbnak gondoltam. Írja majd meg testi-lelki konzerváló szere receptjét!)

Ki ne maradjon a lényeg: Isten éltesse sokáig – szerettei és minden becsületes magyar ember örömére!

Bizony, mióta nem láttuk egymást, igen pörögtek az események. Másfél éve már, hogy nem voltunk otthon... Két éve, hogy nálunk volt, épp karácsony és szilveszter között... Akkor még nem is hittük volna, hogy eltemethetjük halottainkat, hogy leomlik a berlini fal, hogy Berecz és Grósz csillaga leáldozik, hogy Ceaușescu rémuralmának is vége lesz egyszer...

Remélem, az új esztendőben részem lesz markáns – felejtethetlen – kézszorításában és az abba hagyott, de le nem zárt beszélgetésünk folytatásában.

Szeretettel öleli:

Éva

Rába György – Albert Gábornak

Budapest, 1990. január 2.

Kedves Gábor!

Ismételten említetted, hogy személyi problémákkal küzdesz a Protestáns Művelődési Társaságban. Eszembe jutott, hogy Tóth Évának hasznát vehetnéd. Dinamikus, ötletekben kifogyhatatlan egyéniség, művelt és értelmes irodalmár, jól tud (beszél, ír és tárgyal) angolul, franciául és spanyolul, valamelyest olaszul is. Korábban a Corvina csoport vezetője volt, s most, hogy munkahelye, az *Új Tükör* megszűnt, főtételezhetően bőven van ideje. Fél éve beszéltem vele, és már akkor mostani jövője aggasztotta. Gondolom, tevékenységére akkor is számíthatsz, ha csupán társadalmi munkára kéritek, de ha még nincs új állása, s ilyen ajánlhatsz neki, alkalmasint kölcsönösen jól jártok. Különben debreceni, tehát ottani kapcsolatai is vannak.

Személyének elhallgathatatlan tehertétele, hogy betegeskedik. Asztmás és gerincbántalmakkal kínlódik, de amennyire látom, a tettvágy annyira hajtja, hogy betegsége ellenére ide-oda utazgat is. Ötven év körüli asszony, férje valami kiváló természetűdős, egyébként Fázsy Anikó osztálytársa volt, így annak idején mindketten tanítványaim; hozzáfűzöm ugyanakkor, a két nő nincs jó viszonyban. [...] ⁴⁹¹

A metróban találkoztam Tornai Jóskaival. Még most sem tért magához meglepetéséből, hogy nem vállaltad a főtitkári tiszteletet. Az esélyes jelölt most Körössi. ⁴⁹²

Zsuzsának kézcsókom, barátsággal üdvözöllek és erőt, egészséget kívánok a nehezen ígérkező esztendőhöz

Rába György

⁴⁹¹ Rába György itt megadja Tóth Éva pontos címét.

⁴⁹² Körössi P. József (1953–) költő, író, szerkesztő, könyvkiadó.

- Bölöni György (1882–1959) | 60, 176
 Brod, Max (1884–1968) | 186
- Czakó Gábor (1942–) | 257, 258
 Czine Mihály (1929–1999) | 85
- Cs. Szabó László (1905–1984) | 287
 Csengey Dénes (1953–1991) | 189
 Cseres Tibor (1915–1993) | 63, 176, 189
 Csicsery-Rónay István (1917–2011) | 303
 Csiki László (1944–2008) | 191
 Csoóri Sándor (1930–2016) | 8, 62, 63, 64, 159, 188, 191, 220, 237
 Csorba Géza (1932–2004) | 9, 10
 Csorba Győző (1916–1995) | 59, 72, 126, 127, 139, 164, 202, 204, 216, 258, 259
 Csordás Gábor (1950–) | 198
 Csűrös Miklós (1944–2015) | 292, 294, 295
- Dahrendorf, Ralf (1929–2009) | 246
 Darvas Iván (1925–2007) | 142, 262
 Dániel Ferenc (1937–2010) | 185
 Deák Dénes (1931–1993) | 49, 50
 Debreczeni József (1955–) | 290, 308
 Degré Alajos (1909–1984) | 284
 Deutsch Dénes *lásd* Deák Dénes
 Dévay Camilla (1922–1998) | 262
 Dippold Pál (1954–) | 299
 Domokos Mária (1942–) | 135
 Domokos Mátyás (1928–2006) | 8, 120, 238, 239, 268, 269, 278, 282, 283, 285, 286, 308, 309, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 321
 Domokos Pál Péter (1901–1992) | 134, 135, 243
 Döbrentei Kornél (1946–) | 325
 Dörnyei Sándor (1926–2022) | 34
 Drescher J. Attila (1950–2022) | 178
 Dukkon Ágnes (1949–) | 228
- Eckhart Ferenc (1885–1957) | 283, 284
 Eco, Umberto (1932–2016) | 264, 265, 284
 Eliot, Thomas Stearns (1888–1965) | 324
 Erdei Ferenc (1910–1971) | 232, 301
- Erdélyi József (1896–1978) | 200, 224, 232, 315
 Ertsey Péter (1921–1971) | 64
 Éluard, Paul (1895–1952) | 39, 46, 139
- Falus György (1916–1993) | 42
 Falus Róbert (1925–1983) | 109
 Fangler Imre (1917–2005) | 148
 Fábíán István (1903–1961) | 36
 Fázsy Anikó (1939–2016) | 8, 106, 180, 181, 219
 Fekete Gyula (1922–2010) | 194, 231, 233, 328
 Fodor András (1929–1997) | 6, 8, 136, 140, 142, 154, 159, 169, 175, 230, 287
 Fodor Gábor (1962–) | 270, 271
 Fodor József (1898–1973) | 72
 Földessy Gyula (1874–1964) | 27
 Furet, François (1927–1997) | 324
 Fülep Lajos (1885–1970) | 140, 182
 Füst Milán (1888–1967) | 15, 42, 62
- Gerzson Pál (1931–2008) | 318
 Gesztelyi Nagy Zoltán (1915–1990) | 94
 Géher István (1940–2012) | 130
 Gombos Gyula (1913–2000) | 302
 Gondos Ernő (1919–1994) | 96, 97, 99
 Gosztonyi Péter (1931–1999) | 259, 260
 Göncz Árpád (1922–2015) | 8, 216, 217, 218, 226
 Görgey Gábor (1929–2022) | 197, 274, 277, 298, 299
 Görömbei András (1945–2013) | 270
- Györffy Miklós (1942–) | 295
 Gyurkovics Tibor (1931–2008) | 293
 Gyurkó László (1930–2007) | 182
- Hajdú János (1934–) | 239
 Hajnal László Gábor (1948–2002) | 52, 154, 314, 315
 Halász Péter (1939–) | 172, 173, 243, 244
 Hankiss Elemér (1928–2015) | 199, 313

Névmutató

- Kolczonay Katalin (1948–) | 243
 Kolozsvári Grandpierre Emil (1907–1992) | 141
 Komlós Attila (1947–) | 206, 227
 Kormos István (1923–1977) | 272
 Kosáry Domokos (1913–2007) | 112, 274, 284
 Kovai Lőrinc (1912–1986) | 60
 Kovalcsik József (1932–2002) | 13, 14, 25, 41
 Kovalovszky Miklós (1910–1997) | 245
 Kovács Imre (1913–1984) | 232
 Kováts Albert (1936–) | 184, 186, 187, 269
 Kónya Imre (1947–) | 176
 Kónya Judit (1930–2011) | 156, 176
 Kósa Csaba (1943–) | 237
 Kövesdy Zsuzsanna (1952–) | 291, 292, 314
 Kőrössi P. József (1953–) | 219
 Kristó Nagy István (1921–2010) | 297, 305, 307
 Kulcsár Szabó Ernő (1950–) | 169
 Kuncz Aladár (1885–1931) | 88
 Kunszabó Ferenc (1932–2008) | 183, 315
 Laczkó András (1943–) | 8, 136, 141, 153, 168, 169, 178, 188, 189, 194, 248, 320
 Lakatos István (1927–2002) | 163, 164, 179, 243
 Landowska, Wanda Alexandra (1879–1959) | 119
 Lantos Miklós (1930–) | 99, 100, 101, 103
 Lator László (1927–2023) | 95, 203
 László Gyula (1910–1998) | 6, 32, 33, 36, 154, 198, 203, 314, 315
 László Lajos (1925–2009) | 97
 Lăncrănjan, Ion (1928–1991) | 167
 Lengyel Balázs (1918–2007) | 146, 163, 240, 292
 Lezsák Sándor (1949–) | 237
 Liptay Katalin (1950–) | 320
 Lipták Gábor (1912–1985) | 271
 Lódi Ferenc (1926–1997) | 31
 Lukács György (1885–1971) | 10, 108, 109, 110, 112, 113, 185, 327
 Lükő Gábor (1909–2001) | 191
 Magyar Bálint (1952–) | 184, 186, 275
 Major Anna (1932–2021) | 226, 244
 Majsai Tamás (1955–) | 242
 Makovecz Imre (1935–2011) | 329
 Mann, Thomas (1875–1955) | 23, 68, 256
 Marek Zsuzsa lásd Albert Zsuzsa
 Maróthy János (1925–2001) | 109
 Mauriac, François Charles (1885–1970) | 295
 Márkus Béla (1945–) | 270, 270
 Mezei Mária (1909–1983) | 115, 126
 Mécs Károly (1936–) | 236
 Mészöly Dezső (1918–2011) | 301
 Mészöly Dezsőné Bereczky Erzsébet (1920–2001) | 301
 Mészöly Miklós (1921–2001) | 128, 145, 203
 Mikecs László (1917–1944) | 93
 Módos Péter (1943–) |
 Móricz Zsigmond (1879–1942) | 83, 193, 232
 Muráth Péter (1968–) | 298
 Nagy Gáspár (1949–2007) | 217, 320
 Nagy László (1925–1978) | 63, 80, 81, 130, 198, 222, 231, 316
 Nagy Miklós (1924–2002) | 272
 Nagyfalusi Tibor (1937–2014) | 62, 63, 67, 68, 69, 70, 73, 76, 79
 Nagyréti József (1909–1988) | 114, 131
 Nemes Nagy Ágnes (1922–1991) | 7, 163, 203, 204, 210
 Nemeskürty István (1925–2015) | 196, 259, 288
 Neruda, Pablo (1904–1973) | 39
 Németh Ferenc (1932–) | 48, 50, 51, 52, 57, 154
 Németh László (1901–1975) | 6, 32, 33, 34, 35, 36, 42, 59, 60, 62, 108, 112, 145, 160, 197, 198, 232, 295, 309, 315, 317, 321

Névmutató

- Németh Lászlóné Démusz Ella (1905–1989) | 197, 198
 Olasz Sándor (1949–2011) | 158, 299
 Orbán Ottó (1936–2002) | 202
 Ordass Lajos (1901–1978) | 220, 222
 Otrlik Géza (1912–1990) | 229, 235, 270, 283
 P. Szabó Ernő (1952–2018) | 245
 Panta Sándor (1925–2019) | 137
 Pap László (1908–1983) | 261, 301, 302
 Parti Nagy Lajos (1953–) | 222
 Pascu, Ștefan (1914–1998) | 160, 167, 168
 Pál József (1923–1997) | 72, 73
 Pándi Pál (1926–1987) | 71, 85, 181, 288, 312
 Pete György (1944–2021) | 166, 169
 Petrőczy Éva (1951–) | 179, 249
 Péter János (1910–1999) | 301
 Pokorni Zoltán (1962–) | 312
 Pomogáts Béla (1934–2023) | 162, 169, 311
 Popper, Karl (1902–1994) | 324
 Poszler György (1931–2015) | 40, 107, 111, 113, 151, 152, 153, 230, 247, 248, 255, 268, 274, 279, 320
 Pozsgay Imre (1933–2016) | 237
 Puntigán József (1958–) | 169, 170, 171, 172
 Püski Sándor (1911–2009) | 206, 227, 247, 257, 302, 325
 Queneau, Raymond (1903–1976) | 117
 R. Székely Julianna (1948–) | 270
 Rabiné Bécs Krisztina (1958–) | 174
 Radics Éva (1952–) | 218
 Radnóti Sándor (1946–) | 238, 276, 277
 Ratkó József (1936–1989) | 61, 62, 63, 70, 73, 75, 76, 87
 Ravasz László (1882–1975) | 102, 207, 209, 228, 262, 300, 301, 302
 Rába György (1924–2011) | 145, 186, 209, 219, 250, 325
 Rácz Aladár (1886–1958) | 118, 119, 123
 Rákos Sándor (1921–1999) | 201, 215
 Révai József (1898–1959) | 112, 127, 232
 Réz Pál (1930–2016) | 274, 276, 311
 Rousselot, Jean (1913–2004) | 146
 Rubin Szilárd (1927–2010) | 237
 Sárközi György (1899–1945) | 285
 Sárközi Mátyás (1937–) | 8, 174, 213, 316
 Sebestyén Ilona (1953–) | 286
 Shaw, George Bernard (1856–1950) | 40
 Simon István (1926–1975) | 63
 Simon, Claude (1913–2005) | 180, 181
 Sinka István (1897–1969) | 42, 133, 134, 232, 315
 Sumonyi Zoltán (1942–) | 165
 Supervielle, Jules (1884–1960) | 80
 Sutarski, Konrad (1934–) | 223
 Szabó Dezső (1879–1945) | 27, 39, 232, 280
 Szabó Lőrinc (1900–1957) | 50, 71, 214, 238, 287
 Szabó Vladimir (1905–1991) | 116, 119
 Szabó Zoltán (1912–1984) | 116, 119
 Szakonyi Károly (1931–) | 299
 Szádeczky Kardoss Lajos (1859–1935) | 93
 Szántó Tibor író, publicista, szerkesztő (1928–1970) | 72, 198
 Szántó Tibor tipográfus, könyvművész, grafikus (1912–2001) | 102
 Száraz György (1930–1987) | 138
 Szávai Géza (1950–) | 305, 310, 311
 Szávai Ilona (1949–) | 305, 311
 Szederkényi Ervin (1934–1987) | 98, 102, 152, 168
 Szegedy-Maszák Mihály (1943–2016) | 260, 261, 264
 Szekfű Gyula (1883–1955) | 108, 112, 108, 112
 Szentágothai János (1912–1994) | 7, 54, 122, 203, 262
 Szentpál Monika (1926–2010) | 215
 Szerb Antal (1901–1945) | 48, 65

Tartalom

Kováts Albert – Albert Gábornak Budapest, 1987. március 1.....	184
Albert Gábor – Kováts Albertnek Budapest, 1987. március 6.....	186
Kováts Albert – Albert Gábornak Budapest, 1987. március 12.....	187
Albert Gábor – Csoóri Sándornak Budapest, 1987. június 26.....	188
Laczkó András, a Somogy főszerkesztője – Albert Gábornak Kaposvár, 1987. augusztus 10.....	188
Albert Gábor – Laczkó Andrásnak Budapest, 1987. augusztus 14.....	189
Albert Gábor – Cseres Tibornak, a Magyar Írószövetség elnökének Budapest, 1987. november 4.....	189
Szépfa István – Albert Gábornak Bécs, 1987. november 10.....	191
Határ Győző – Albert Gábornak London, 1987. december 29.....	192
Albert Gábor – Határ Győzőnek Budapest, 1988. január 16.....	192
Albert Gábor – Török Tamásnak Budapest, 1988. január 12.....	193
Albert Gábor – Laczkó Andrásnak Budapest, 1988. január 16.....	194
Albert Gábor – Laczkó Andrásnak Budapest, 1988. február 21.....	194
Albert Gábor – Vargyas Lajosnak Budapest, 1988. január 20.....	195
Albert Gábor – Németh Lászlónak Budapest, 1988. február 28.....	197
Albert Gábor – Csordás Gábornak Budapest, 1988. március 13.....	198
MTA – Soros Alapítvány Bizottság Titkársága – Albert Gábornak Budapest, 1988. május 25.....	199
Albert Gábor – Tabajdi Csabának, az MSZMP KB külügyi osztály helyettes vezetőjének Budapest, 1988. augusztus 9.....	199
Kelenváry János László – Albert Gábornak Budapest, 1988. november 19.....	200
Albert Gábor – Kelenváry János Lászlónak Budapest, 1988. november 21.....	201

Tartalom

Albert Gábor – Rákos Sándornak Budapest, 1988. december 17.....	201
Albert Gábor – Orbán Ottónak, a Kortárs szerkesztőjének Budapest, 1989. január 3.....	202
Orbán Ottó, a Kortárs szerkesztője – Albert Gábornak Budapest, 1989. február 3.....	202
Albert Gábor – Csorba Győzőnek Budapest, 1989. január 22.....	202
Csorba Győző – Albert Gábornak Pécs, 1989. február 13.....	204
Albert Gábor – Nemes Nagy Ágnesnek Budapest, 1989. április 11.....	204
Albert Gábor – Vatai Lászlónak Budapest, 1989. június 7.....	204
Vatai László – Albert Gábornak Toronto (Kanada), 1989. december 1.....	205
Albert Gábor – Balla Bálintnak Budapest, 1989. július 7.....	206
Albert Gábor – Bárczay Gyulának Budapest, 1989. július 18.....	208
Rába György – Albert Gábornak Budapest, 1989. augusztus 28.....	209
Tardy Lajos – Albert Gábornak Budapest, 1989. augusztus 29.....	210
Albert Gábor – Nemes Nagy Ágnesnek Budapest, 1989. szeptember 4.....	210
Tüskés Tibor – Albert Gábornak Pécs, 1989. szeptember 4.....	211
Albert Gábor – Tüskés Tibornak Budapest, 1989. szeptember 10.....	211
Tüskés Tibor – Albert Gábornak Pécs, 1989. október 1.....	212
Sárközi Mátyás – Albert Gábornak London, 1989. szeptember 5.....	213
Határ Győző – Albert Gábornak London, 1989. szeptember 8.....	213
Albert Gábor – Balla D. Károlynak Budapest, 1989. október 4.....	214
Jókai Anna – Albert Gábornak Budapest, 1989. október 24.....	215

Szerkesztői jegyzet

Jelen kötetben válogatást adtunk közre Albert Gábor 1950 és 2003 között keletkezett levelezéséből. Az itt közölt levélszövegekről elmondható, hogy – néhány kivételtől eltekintve⁷⁷⁵ – ez idáig publikálatlanok voltak, és eredetileg annak a gyűjteménynek a részét képezték, amelyet maga az író archivált. Az általa megőrzött és rendszerezett, részben kézzel írott, részben gépelt anyag alapján a 2020-as évek elején özvegye, Albert Zsuzsa készítette el – erős szelekciót alkalmazva – az első számítógépen rögzített kéziratot, és ő kezdte el a levelek jegyzetelését is. A könyv szerkesztőjének az volt a feladata, hogy ezt a már csökkentett mennyiségű, de még így is monumentális, 1 351 690 karakter terjedelmű szövegegyüttest alakítsa át egy, az eredetinel rövidebb és egységesebb változáttá, amely a korszak irodalom-, társadalom- és politikatörténete iránt érdeklődő olvasóközönség számára áttekinthető és befogadható.

A közreadott levelezés – amely jelenlegi formájában akár a lineáris olvasás stratégiájával is megközelíthető – két nagyobb, egymástól világosan elkülönülő egységre osztható. Az első, rövidebb egység 1952 és 1961 között íródott leveleket foglal magában, amelyeket döntő részben a fiatal, egyetemista, majd könyvtárosi állást vállaló Albert Gábornak írtak a családtagjai és a barátai, nemzedéktársai. Ennek a résznek a legfeltűnőbb sajátossága az, hogy csak nagyon csekély számban található benne olyan levelek, amelyeket maga Albert Gábor írt, ugyanis az író ekkor még nem, vagy csak nagyon ritkán készített másolatot leveleiről, illetve azokat később nem kapta vissza levelezőtársaitól.

A második, hosszabb egységben 1982 és 2003 között keletkezett levelek olvashatók. Ebben a részben már nagy számban lelhetők fel Albert Gábortól származó levelek is. A levelezőtársak köre pedig kiszélesedik: az íróval baráti kapcsolatban

⁷⁷⁵ A. G. levele Németh Lászlónak, 1955 eleje (lásd: A. G., *A Mester korrigál* in A. G., *Szétszóratás után*, i. m., 215–216.); Németh László válasza A. G.-nek, 1955. február 10. (lásd: uo., 238–240.); A. G. újabb levele Németh Lászlónak, 1955. február 22. (lásd: *Németh László élete levelekben 1949–1975 I.*, szerk. DOMOKOS Mátyás, NÉMETH Ágnes, DURÓ Gábor [Budapest: Osiris Kiadó, 2000], 333–334.); A. G. levele Kodály Zoltánnak, 1955. október 22. (lásd: A. G., *Kodály szőzata 1955-ben* in A. G., *Az oldalamon is kifakadna. Esszék és eszmék* [Budapest: PONT Kiadó, 2017], 48–49.) Ezek a levelek eredetileg nem szerepeltek a gyűjteményben, de szükségesnek tartottuk a kötetbe való beválogatásukat, mert a fiatal Albert Gábor eszmei útkeresésének kulcsjelentőségű dokumentumaiként tarthatók számon.

álló személyeken túl a kulturális élet, a protestáns egyházi világ és a politikai szféra képviselői is megtalálhatók a levelezőtársak között. Albert Gábor ekkor már nem pályakezdő, helyét kereső és gyakran hosszabb időre belső emigrációba vonuló értelmiségi, hanem több műfajban is maradandót alkotó, beérkezett író, aki a nyolcvanas évek végétől, a demokratizálódó Magyarországon, de a határon túli, magyar népeiséggel rendelkező területeken is egyre gyakrabban él a közéleti szerepvállalás lehetőségével.

Az Albert Gábor által elküldött és a neki címzett levelek a kötetben alapvetően időrendben találhatók. Eltértünk azonban a szigorú időrendtől akkor, amikor egyfelől az összetartozás, másfelől az érthetőség, a követhetőség szempontjából ezt indokoltak tartottuk. A jól elkülöníthető levelezés-viszonylatokat nem bontottuk meg: a leveleket és azokra küldött válaszokat, valamint az utóbbiakra adott viszontválaszokat egységként kezeltük. Így hosszabb, egybefüggő blokkokat is ki tudunk alakítani a levelezésen belül, amelyek önmagukban is élvezetes olvasmányok és elemzések tárgyai lehetnek – emlékezetes példák erre az 1983–1984-es, Határ Győzővel, illetve a 2002-es, Domokos Mátyással folytatott, levél formájú esszéisztikus párbeszédsorozatok.

A kötetbe beválogatott anyag gondozása során kisebb korrekciókat hajtottunk végre a szövegeken – mindenekelőtt ortográfiai vonatkozásban, különös tekintettel a központosításra. E téren a mai magyar helyesírás normáit érvényesítettük. Meghagytuk viszont a helyesírási „anomáliákat” eredeti formájukban akkor, ha úgy láttuk: az adott szerző szokatlan ortográfiai megoldásai stílusértéket hordoznak (Határ Győzőnek, illetve az *Emelt fővel* című Albert-szociográfia adatközlőinek a leveleiben). Ha okvetlenül szükséges volt, nyelvhelyességi, mondatszerkesztési és stiláris szempontból is foganatosítottunk minimális mértékű javításokat. Általánosságban kijelenthető, hogy a nyilvánvaló elírásoktól, szótévesztésektől, értelemzavaró nyelvi fordulatoktól igyekeztünk megtisztítani a szövegeket.

A leveleket magyarázó jegyzetekkel láttuk el. A jegyzetekben rövid életrajzokat is közöltünk (a születési, a halálozási év, a foglalkozás, esetleg az illető személy által betöltött fontosabb szakmai, közéleti pozíciók feltüntetésével) – kizárólag olyan, Albert Gábor vagy levelezőtársai által említett személyiségekről (művészekről, kultúraszervezőkről, tudósokról, politikusokról), akik az író kortársai voltak. Közismert 20. századi államférfiakról (például Horthy Miklósról vagy Kádár Jánosról) nem szerepeltettünk életrajzi jegyzetet. Antall Józsefről vagy Göncz Árpádról viszont igen, hiszen ők személyes kapcsolatban álltak és leveleztek is Albert Gáborral. A névmutatóba azoknak a személyeknek a nevei kerültek be születési és halálozási dátummal, akikről életrajzi jegyzet készült.

A kötet szerkesztője szeretne köszönetet mondani Albert Zsuzsának, az író özvegyének, aki folyamatosan segítette őt a magyarázó jegyzetek megírásában, pontosításá-

ban; Márkus Bélának, aki a kézirat első, még szerkesztés előtt álló változatáról terjedelmes szaklektori értékelést írt, amelyben kijelölte a válogatás főbb irányelveit; Tenke Sándornak és Soltész Mártonnak lektori észrevételeikért; Varga Kingának, aki helyesírási szempontból ellenőrizte a már megszerkesztett kéziratot; Bácsi Istvánnak a névmutató elkészítéséért, és végül, de nem utolsósorban Pécsi Györgyi kiadóvezetőnek, aki az elejétől a végéig akkurátusan és nagy szakmai elhivatottsággal irányította a szövegkiadás bonyolult, sokfázisú folyamatát.

Mórocz Gábor